

Részletes beszámoló

II. Rákóczi Ferenc *Confessio peccatoris* című 600 oldalas latinul írt műve átfogja a másfél évszázados török uralom felszámolásának és az ország új berendezésének problematikáját, a korabeli magyar és európai politika kardinális kérdéseit, a magyar állam integritásáért, korszerűsítéséért, a kora újkori Európában méltó jelenléteért folyó küzdelmeknek 1676-1722 között. Tartalmazza a különböző politikai alternatívákat, a szabadságharc eseményeit, külkapcsolatait, a korabeli magyar és külföldi, ausztriai, francia, angol, holland, svéd, porosz politikusok személyi állásfoglalásait a magyar politikáról. Magában foglalja a kor eszméit, politikai kultúráját, hitéletét, erkölcsi értékrendjét, a személyiség lelki világát. Az átmeneti korszak irodalmi, művészeti kifejezési formája, vallomások formája jellemzi. Sajátossága, hogy eltérő műfajú részletekből áll (eseménytörténeti leíró, szimbolikus, elmélkedő, vallásos részletek, imák, fohászok). Magában foglalja a kor hagyományos és korszerű műveltséganyagát az antikvitástól a Biblián át az akkor korszerű államelméletekig (Bodin, Justus Lipsius, Grotius, Puffendorf). Életútján át, a gyermekkortól a törökországi bujdosó létig a személyiség szűrőjén át tárgyalja Rákóczi a Magyar Királyság és az Erdélyi Fejedelemség állami önállóságának lehetőségeit, a rendi társadalom modernizációját, a Habsburg abszolutizmus uralmi rendszerének változatait, az európai hatalmi egyensúly kialakításáért folyó u.n. spanyol örökösödési háború eseményeit, a garanciális békerendszer kívánalmait és más körülményeket.

A művet későn fedezték fel (1858), hanyagul adták ki (1876), méltatlan viták tárgya lett anélkül, hogy valójában ismerték volna. Megjelent magyar fordításainak heroikus vállalkozásai (1903, 1979), mivel az eredeti kézirat vizsgálata elmaradt, hiányosságokkal és problémákkal terheltek maradtak. Kritikai feldolgozásának, korszerű kiadásának kísérletei félbemaradtak, adaptációja körül súlyos félreértések halmozódtak fel. A *Confessio peccatoris*

egészéről a szakirodalomban alapos elemzés máig nem jelent meg, a rövid méltatások többnyire néhány fontos, de az egészből kiragadott részletre összpontosítanak, s így ez a fontos mű nem vált szerves részévé a hazai és külföldi neolatin irodalomnak és nem lett a korszak korszerű megértését segítő forrásbázis.

Mindemellett a korszak Magyarország történetében döntő fontosságú, az másfél évszázados török uralom során a három hatalom alatt élő országrész egyesítésének ideje. Az európai változások léptékéhez kapcsolódva az ország új berendezkedésnek kora, amikor döntő jelentőségű átalakulások zajlanak le a társadalom és az egyén életében. A korszakot a Rákóczi szabadságharc történetével együtt súlyosan megterhelték a 19.századi romantikus történetírás kuruc-labanc fekete-fehér sémái, a magyar történelmet kizárólag fegyveres harci események sorozatának vagy más leegyszerűsített, vagy hiányos, töredékes képek alapján rövidre zárt minősítései. A kutatás új módszereket alkalmazva indult meg, az eddigi elért tudásszinten, felhasználva és folytatva a korszak azon hazai és külföldi szakértőinek az eredményeit, akik ezeket a régi sémákat meghaladóan új területeket nyitottak a korabeli Európa és a Rákóczi szabadságharc történetében.

A mélyreható vizsgálatok számottevő, több vonatkozásban letisztult eredményeket hoztak.

1. A *Confessio peccatoris* kritikai kiadásához alapvető eredmény, hogy megtörtént a Bibliothèque Nationale de France kézirtattárában őrzött eredeti kézirat formai (íráskepek, vízjel, papír), és tartalmi vizsgálata. Mivel a szakirodalomban semmi nyoma, hogy a kéziratot megvizsgálták volna, az eredmények historiográfiai jelentőségűek. A Grisza Ágost által 1858-ban felfedezett, majd tíz éven át (!) másolt mű úgy került kiadásra, mint letisztázott, mindennemű javítást nélkülöző szöveg. Most megállapítást nyert, hogy a kéziratban rengeteg javítás, betoldás van, különböző kezek által történt marginális bejegyzések is olvashatók. Ezek mint Rákóczi írásai kerültek be az

1876-ban kiadott műbe, s mivel a kutatók másfél évszázadon át ezt a megszépített szöveget használták, a kötet több félreértés, tévedés forrása lett. Elkészült a latin és magyar szöveg sorszámozott számítógépre vitele, gondozása, kidolgozásra került az eddigi kiadások, szöveg megállapítások, fordítások gondozása és a szövegkritikai apparátus dokumentálásának rendszere és folyamatos bevitele.

Felkutatásra és feldolgozásra került a *Confessio peccatoris* kötet története, s mivel azonosítani lehetett a francia bejegyzések írójának egyéb munkáit is, módosul a régi felfogás, hogy Rákóczi irodalmi hagyatéka Rodostóból kizárólag Gosbois kolostorán át került a Bibliothèque Nationale de France kéziratárába, s ezzel új kutatási irány is nyílt a Rákóczi művek európai adaptációja eddig is jelentős eredményeket hozott (Brisits, Zolnai, Köpeczi) kérdéskörében.

Számottevőek azok a vizsgálatok, amelyek rekonstruálták a *Confessio* kiadása körüli erőteljesen átpolitizált 20.századi vitákat. Ezek közül kiemelkedik a kihagyások kérdése. Továbbá a Szekfű Gyula *A száműzött Rákóczi* című művének forráskezelése, a bujdosás lelkiállapotát tükröző részletek felismerése és általánosítása, s a mű körül kialakult és elhúzódó vitákban félremagyarázással és az elhallgatás tehertételeivel növelték a szöveg eredeti tartalmát elfedő rétegeket. Az MTA által az 1950-es évek második felében kezdeményezett a korszak több prominens szakemberét bevonva megindított kritikai kiadás munkája jelentős eredményekhez is vezetett, (Juhász László szöveg megállapítási munkája), de félbemaradt, mert elvérzett a korszak egészét érintő ideológiai viták zátonyain. (például a vallásos elmélkedő rész kiemelésével szétesett az eredeti szerkezet és számos részlet értelmezhetetlenné vált.) Újraindítása az Arhivum Rákócziánium III, Írók sorozatának MTA által támogatott, a TTI –ban kezdett filológiai és fordítási munkájával indult meg, de ez éppen a tartalmi kérdések tisztázatlansága miatt lelassult, majd abbamaradt.

Jelentős tartalmi eredmény, annak feltárása, hogy Rákóczi milyen szövegeket használt fel és ezeket hogyan építette be a műbe, továbbá milyen szimbolumokat, toposzokat használt mondanivalójának kifejezésére. A mű szerkezetének oda-visszaútalásainak mélyrehatóbb vizsgálata eredményezte, hogy kimutatható lett: a profán és a szakrális szövegrészletek tartalmilag összetartoznak, ezek jellemzőek a korszak művészeti és irodalmi alkotásaira, s így rekonstruálhatóvá vált a mű különböző műfajú részletei szerves egységének rekonstruálása. A *Confessio* műfajáról évszázados vita folyik, minden szavát szószerinti igaz vallomásnak tekinthető beszélgetése Istennel, ami senki másra nem tartozik csak kettejükre, vagy irodalmi alkotás, a kor műveltségi szokásrendjét, műfaji, irodalmi követelményeit követi, olvasókkal számolt. Vizsgálataink az utóbbi véleményt erősítik meg.

Újszerű megvilágításba került a mű történeti hitelességének kérdése. (Többek között a virtuális és valós gyermekkori élmények, a bűn, a kiválasztottság, a hatalom kettős forrásának kérdésköre.) Ezek bőven dokumentált megjelent és kéziratban lévő szaktanulmányokban olvashatók.

2. A kutatás jelentős eredményének számít a másfél évszázadon át külön hatalom alatt élő országrészek egyesítésének kérdéskörében végzett vizsgálat. Bizonyítható, hogy a katonai hatalom az elfoglalt területek fejlődőképes egységét nem tudja megteremteni. Rekonstruálásra kerültek az ország egysége kialakításának tényezői és ezek működése. Így az anyanyelv, a hagyományok, a különböző nyelvű és vallású lakosság együttélési kultúrája, a területek gazdasági egymásra utaltsága és kapcsolatrendszere a Kárpát – medence kommunikációs és ökológiai működőképessége, a tágan értelmezett önértéktudat, az iskolarendszer, a műveltség, a kreativitás, a több tényezős politikai kultúra stb.)

3. A török kiűzése után az ország berendezésének alternatíváit vizsgálva kimutatásra került Rákóczi és munkatársai politikájának több eddig ismeretlen, vagy kevésbé feltárt területe. A fogalmak tisztázásával együtt megállapítást

nyert, hogy Rákóczi és köre az általános hatalmi átrendeződéssel járó európai háborúba kapcsolódva indítottak szabadságharcot az állami integritás, vallási, gazdasági, kulturális önrendelkezés érdekében. Több eddig ismeretlen dokumentum feltárása és fogalmak tisztázása során nyert kimutatást, hogy a magyar államiság, identitás megmaradásának biztosítékát abban látták, ha korszerű állami intézményrendszert alakítanak ki, hatékony részesei lesznek az európai hatalmi erőegyensúlynak, és befoglalják az országot az univerzális békerendszerbe. Ezeket a törekvéseket korszerű berendezkedés, a jövő tudatos alkotmány és intézményvédelem, s az európai hatalmi egyensúly követelményében a térség jelentőségének felismerése vezette. Fontos részét alkották a szomszédos országokkal kialakítandó konföderáció magyar és nyugat-európai hagyományokat sem nélkülöző, de a térségben a jövő fejleményeivel számoló kísérletek. (Rákóczi többek között 1707-ben megfogalmazta, hogy ha a térség országai nem tudnak konföderációban összefogni, a nagyhatalmak fel fogják Lengyelországot osztani.) Úgy a közép-európai konföderáció, mint az európai hatalmi egyensúly megteremtésében egyaránt jelentős felismerés volt az a törekvés, hogy külső hatalmak közvetítésével és garanciájával kössenek békét.

4. **Hasznosítás** Az eredmények több vonatkozásban hasznosíthatók. Felhasználták és felhasználják a rokon tudományok. Fontos az egyetemi oktatásban, a doktori képzésben. Számottevő eredményt hozott előadások útján és hozhat a továbbiakban a középiskolai tanításban, ahol még előfordul, hogy ma is gyakran 19.századi szövegek élnek, s a diákok jóformán semmit nem ismernek a békekötések kultúrájáról, a Kárpát – medence különböző nemzeteinek együttéléséről stb. A Rákóczi évfordulókkal kapcsolatban rendezett nemzetközi konferenciákon (Párizs, Róma, Csehszlovákia, Kárpátalja, Románia) az ország történetének jobb megértését, a korszerű tudományos együttműködés kialakítását szolgálta és szolgálja. Hatékonyan elősegítette Magyarország európai betagolásának történeti tudatosítását. Ily módon

hozzájárul a reális, tárgyyszerű és értelmes nemzetközi kép kialakításához Magyarországról.